

Nr 131

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ändring i kommunala vallagen (1930:253); given Stockholms slott den 24 april 1970.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden för denna dag, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om ändring i kommunala vallagen (1930:253).

GUSTAF ADOLF

Lennart Geijer

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa justeringar i reglerna om utseende av suppleanter för fullmäktige i kommuner och församlingar i syfte att ge ökade garantier för att antalet suppleanter för parti kommer att uppgå till minst hälften av det antal fullmäktige i kommunen eller församlingen som partiet fått.

De föreslagna ändringarna är avsedda att gälla fr. o. m. höstens val.

Förslag

till

Lag

om ändring i kommunala vallagen (1930:253)

Härigenom förordnas i fråga om kommunala vallagen (1930:253)¹, dels att 47 a, 48 och 53 a §§ skall ha nedan angivna lydelse, dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 48 a §, av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

47 a §.

Sedan val av fullmäktige avslutats för kommun eller församling, där suppleanter för fullmäktige skola finnas, skola suppleanter utses sålunda, att för varje fullmäktige inom det parti för vilket han blivit vald, företagas sammanräkningar till det antal som motsvarar hälften av det antal platser partiet erhållit. Utgör hälften av nämnda antal ett brutet tal, företagas i stället så många sammanräkningar som motsvara närmast högre hela tal. Har fullmäktig fått sig tillerkänd plats från flera partier, anses han vald för det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Bestämmelserna i 47 § andra och tredje styckena skola äga motsvarande tillämpning i fråga om utseende av suppleant för fullmäktig.

Utses någon för samma tid i två eller flera valkretsar till landstingsman eller fullmäktig, skall på honom ankomma att bestämma, i vilken valkrets han skall anses vald. Det åligger honom att om sitt beslut göra skyndsamt anmälan hos länsstyrelsen.

Då anmälan inkommit, skall den valde anses hava avgått som landstingsman eller fullmäktig i valkrets, i vilken han ej önskat mottaga uppdraget. Efterträdare för honom i sådan valkrets inkallas eller utses i den ordning, som gäller vid landstingsmans eller fullmäktigs avgång. Därvid skall dock 52 § 2 mom. tillämpas även i fråga om kommun eller församling, där suppleanter för fullmäktige skola finnas.

48 §.

1 m o m. Utses någon för samma tid i två eller flera valkretsar till

Sedan val av fullmäktige avslutats för kommun eller församling,

¹ Lagen omtryckt 1969: 824.

(Nuvarande lydelse)

landstingsman eller fullmäktig, skall på honom ankomma att bestämma, i vilken valkrets han skall anses vald. Det åligger honom att om sitt beslut göra skyndsam anmälan hos länsstyrelsen.

Då anmälan inkommit, skall den valde anses hava avgått som landstingsman eller fullmäktig i valkrets, i vilken han ej önskat mottaga uppdraget. Efterträdare för honom i sådan valkrets inkallas eller utses i den ordning, som gäller vid landstingsmans eller fullmäktigs avgång.

2 m o m. Hava vid valet landstingsmän eller fullmäktige icke blivit till föreskrivet antal utsedda, anställes ofördröjligen nytt val för utseende av det felande antalet. Vid val av landstingsmän och vid val av fullmäktige i kommun eller församling, där suppleanter skola finnas, utses i det nya valet jämväl suppleanter. Äro landstingsmän eller fullmäktige men ej suppleanter valda till erforderligt antal, skall vid valet bero.

(Förestlagen lydelse)

där suppleanter för fullmäktige skola finnas, samt i förekommande fall efterträdare utsetts enligt 47 a §, skola suppleanter utses sålunda, att för varje fullmäktig inom det parti för vilket han blivit vald företagas sammanräkningar till det antal som motsvarar hälften av det antal platser pariet erhållit. Utgör hälften av nämnda antal ett brutet tal, företagas i stället så många sammanräkningar som motsvara närmast högre hela tal. Har fullmäktig fått sig tillerkänd plats från flera partier, anses han vald för det parti, från vilket plats först tilldelades honom.

Bestämmelserna i 47 § andra och tredje styckena skola äga motsvarande tillämpning i fråga om utseende av suppleant för fullmäktig. Därvid skall även namn å den, som utsetts till fullmäktig i annan valkrets, anses som obefintligt.

Har någon vid tillämpning av första stycket utsetts till suppleant i två eller flera valkretsar, skola sammanräkningarna för utseende av suppleanter fortsätta i dessa valkretsar. Därvid skall för varje fullmäktig, för vilken suppleanten blivit vald, företagas, om suppleanten utsetts i två valkretsar, ytterligare en sammanräkning, om suppleanten utsetts i tre valkretsar, ytterligare två sammanräkningar, och så vidare efter samma grund.

48 a §.

Hava vid valet landstingsmän eller fullmäktige icke blivit till föreskrivet antal utsedda, anställes ofördröjligen nytt val för utseende av det felande antalet. Vid val av lands-

(Nuvarande lydelse)

Hava samtliga suppleanter för landstingsman eller för fullmäktig inkallats till ordinarie befattning eller eljest avgått som suppleanter, skall på anmälan av landstingets förvaltningsutskott eller kommunens eller församlingens fullmäktige ny sammanräkning företagas för utseende av ytterligare en suppleant. För sammanräkningen, som skall verkställas vid offentlig förrättning och påbörjas så snart omständigheterna medgiva det, skola, i fråga om suppleant för landstingsman 47 § och i fråga om suppleant för fullmäktig 47 a § äga motsvarande tillämpning. Finnes icke någon, som kan utses till suppleant, skall därvid bero.

Efter sammanräkningens avslutande skola valsedlarna åter inläggas under försegling, varjämte de i 51 § föreskrivna åtgärderna skola vidtagas.

(Föreslagen lydelse)

tingsmän och vid val av fullmäktige i kommun eller församling, där suppleanter skola finnas, utses i det nya valet jämväl suppleanter. Äro landstingsmän eller fullmäktige men ej suppleanter valda till erforderligt antal, skall vid valet bero.

53 a §.

1 mom. Hava samtliga suppleanter för landstingsman inkallats till ordinarie befattning eller eljest avgått som suppleanter, skall på anmälan av landstingets förvaltningsutskott ny sammanräkning företagas för utseende av ytterligare en suppleant. För sammanräkningen, som skall verkställas vid offentlig förrättning och påbörjas så snart omständigheterna medgiva det, skall 47 § äga motsvarande tillämpning. Finnes icke någon, som kan utses till suppleant, skall därvid bero.

2 mom. Har suppleant för fullmäktig inkallats till ordinarie befattning eller eljest avgått som suppleant, skall på anmälan av kommunens eller församlingens fullmäktige ny sammanräkning företagas för utseende av ytterligare en suppleant. För sammanräkningen, som skall verkställas vid offentlig förrättning och påbörjas så snart omständigheterna medgiva det, skola 48 § första och andra styckena äga motsvarande tillämpning. Finnes icke någon, som kan utses till suppleant, skall därvid bero.

3 mom. Sedan sammanräkning som avses i 1 eller 2 mom. avslutats, skola valsedlarna åter inläggas under försegling, varjämte de i 51 § föreskrivna åtgärderna skola vidtagas.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Före den 1 januari 1971 skall de nya bestämmelserna dock tillämpas endast i fråga om val för tid efter utgången av år 1970 eller, såvitt gäller kommunfullmäktige i Stockholm, för tid från och med den 15 oktober 1970.

*Utdrag av protokollet över justitieärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 24 april
1970.*

Närvarande:

Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, HOLMQVIST, ASPLING, SVEN-ERIC NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Geijer, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ändrade regler om utseende av suppleant för fullmäktig i kommun och församling* och anför.

Genom beslut vid 1969 års riksdag (prop. 1969: 129, KU 44, 45 och 49, rskr 405—407) infördes möjlighet för kommun, församling och kyrklig samsällighet att besluta att suppleanter skall finnas för fullmäktige. Reglerna om hur suppleanterna skall utses togs in i *kommunala vallagen (1930: 253)* (KVL) genom beslut vid samma riksdag (prop. 1969: 148, KU 50, rskr, 411, SFS 824). Enligt övergångsbestämmelserna skall suppleanter kunna utses första gången på grund av 1970 års fullmäktigval.

Reglerna om suppleanter i kommuner m. m. utgör en nykonstruktion. Vid tillkomsten av reglerna var ett av syftena att skapa ett system med grupp-suppleanter och därigenom hålla antalet suppleanter inom en förhållandevis begränsad ram. Samtidigt innebär reglerna att suppleant, som skall tjänstgöra i fullmäktigs ställe, skall hämtas inte bara från samma parti som fullmäktigen utan även från samma valkrets och samma listtyp som denne. Detta i förening med att förhållandena varierar starkt såväl i fråga om antalet listtyper för varje parti som i fråga om antalet valkretsar i varje kommun medför att det nya suppleantsystemet kan ge skiftande resultat i skilda kommuner. Härom är i och för sig inte mycket att säga. Redan vid tillkomsten av reglerna stod det klart att det kunde finnas skäl att ompröva det nya systemet sedan erfarenhet vunnits av dess praktiska tillämpning, och chefen för civildepartementet har nyligen bemyndigats att tillkalla sakkunniga med uppgift bl. a. att göra en sådan omprövning. Emellertid har det redan vid det nu pågående förberedelsearbetet inför höstens val visat sig att ett par smärre tekniska justeringar behövs i de nya reglerna för att dessa inte skall kunna medföra resultat som inte har varit avsedda.

Jag anser att dessa justeringar bör företas redan nu, så att de kan tillämpas vid höstens val.

De nya bestämmelserna om utseende av suppleanter i kommuner m. m. bygger delvis på de regler som har gällt redan förut i fråga om val av suppleanter för landstingsmän. Enligt dessa regler (47 § KVL) skall för varje landstingsman i samband med valet utses lika många suppleanter som partiet erhållit platser i valkretsen, dock minst två. Till suppleanter utses i första hand de personer som på valsedlarna särskilt angetts som suppleanter för den som valts till landstingsman och i andra hand de kandidater på valsedeln som inte blivit invalda i landstinget. Utses någon till landstingsman i mer än en valkrets, ankommer det på honom att bestämma i vilken valkrets han skall anses vald (48 § 1 mom.). När anmälan härom kommit in skall det anses som om han avgått som landstingsman i valkrets, där han inte önskat motta uppdraget. Efterträdare skall då kallas in i den ordning som gäller vid landstingsmans avgång. Reglerna härom (52 § 1 mom.) innebär att till landstingsman kallas in den suppleant som står i tur att inträda enligt den mellan suppleanterna bestämda ordningen. Om samtliga suppleanter har kallats in till tjänstgöring eller eljest har avgått som suppleanter, skall länsstyrelsen företa ny sammanräkning för att utse ytterligare en suppleant (53 a §).

Som jag redan har antytt har de nu återgivna reglerna i stor utsträckning gjorts tillämpliga i fråga om utseende av suppleanter för fullmäktige i kommuner m. m. De avvikelser som har gjorts betingas huvudsakligen av önskemålet att begränsa antalet suppleanter i fullmäktigeförsamlingarna. Sålunda är det inte tillåtet att ta upp särskilda suppleantnamn på valsedeln utan endast s. k. ospaltad valsedel får användas, vilket betyder att suppleanterna utses bland dem som kandiderat vid fullmäktigevalet (24 § KVL och 5 § lagen 1969: 825 om de allmänna valen den 20 september 1970). Vidare skall antalet sammanräkningar för utseende av suppleanter för varje fullmäktig uppgå bara till hälften av antalet fullmäktigeplatser som partiet har erövat i valkretsen (47 a § KVL).

När ett parti använder samma valsedel i flera valkretsar kan en s. k. dubbelvalssituation uppstå. Som redan nämnts avvecklas denna situation genom att den dubbelvalde får bestämma i vilken valkrets han skall ta plats. I övriga valkretsar intas hans plats av den suppleant som står närmast i tur. Detta system innebär inte några praktiska olägenheter vid landstingsmannaval bl. a. därför att det är förhållandevis sällsynt att partierna använder sig av samma valsedel i flera valkretsar och att ett relativt stort antal suppleanter utses för varje landstingsman.

Vid kommunfullmäktigval är däremot läget ett annat. Sedan länge är det vanligt att partierna använder samma valsedelstyp inom en kommun även när denna är indelad i valkretsar. Av de uppgifter som hittills är kända om nomineringarna till höstens kommunalval framgår att detta system kommer

att tillämpas i stor omfattning även i år. Det är därför att räkna med att samma personer i stor utsträckning kommer att utses till fullmäktige i flera valkretsar. När de sålunda uppkomna dubbelvalssituationerna skall avvecklas kan det inträffa att de från början utsedda suppleanterna — vilka i regel även de kan antas komma att vara utsedda för flera valkretsar — inte räcker till. Detta avhjälpes visserligen genom att ytterligare suppleanter skall utses, så att samtliga fullmäktigeplatser kan besättas. När samtliga suppleanter kallats in till ordinarie fullmäktige, skall emellertid endast ytterligare en suppleant utses. Resultatet kan alltså bli att parti — även om det erövrat flera fullmäktigeplatser — får endast en suppleant och att denne dessutom blir gemensam för flera valkretsar. Samma resultat kan uppstå, om suppleanterna kallas in till ordinarie fullmäktige eller eljest avgår som suppleanter under pågående valperiod.

De justeringar som bör göras i valreglerna med anledning härav bör syfta till att antalet suppleanter för varje parti kommer att uppgå till minst hälften av antalet fullmäktige för partiet. För detta ändamål är det lämpligt att gå över till en ordning där samtliga fullmäktigeplatser besätts med ordinarie innehavare innan sammanräkningarna för utseende av suppleanter vidtar. Detta betyder att uppkomna dubbelvalssituationer avvecklas före suppleantvalet och att följaktligen mandat, som blir ledigt på grund av dubbelval, inte besätts genom inkallande av suppleant. I stället tillämpas den ordning som hittills gällt för avveckling av dubbelvalssituationer vid val till de primärkommunala församlingarna, nämligen att efterträdaren går in på den lediga platsen (52 § 2 mom. KVL).

Sedan samtliga ordinarie fullmäktigemandat sålunda blivit besatta kan sammanräkningarna för utseende av suppleanter genomföras i huvudsak enligt gällande regler. Dock bör i de fall då samma person utses till suppleant i flera valkretsar ytterligare sammanräkningar äga rum i valkretsarna, så att antalet suppleanter från varje listtyp kommer att uppgå till minst hälften av antalet fullmäktige som partiet erhållit i valkretsen. Antalet ytterligare sammanräkningar bör därför bestämmas så, att det för varje fullmäktig, för vilken suppleanten blivit vald, motsvarar antalet »vakanser» som uppkommit genom att suppleanten utsetts i mer än en valkrets, dvs. för varje fullmäktig en ytterligare sammanräkning i varje valkrets, om suppleanten utsetts i två valkretsar, två ytterligare sammanräkningar i varje valkrets, om han utsetts i tre valkretsar, osv. Dessutom bör föreskrivas att namn på kandidat, som utsetts till fullmäktig i annan valkrets, skall anses som obefintligt vid sammanräkning för utseende av suppleant.

För att undvika att antalet suppleanter under löpande valperiod går ned under hälften av antalet fullmäktige för partiet på grund av att suppleanter kallas in till ordinarie fullmäktige eller eljest avgår som suppleanter bör dessutom föreskrivas att ny sammanräkning skall företas för utseende av suppleant när sådan vakans uppstår. Har den suppleant som avgått varit

utsedd i mer än en valkrets bör ny sammanräkning ske i samtliga dessa valkretsar. Om därvid samma person utses till suppleant i mer än en valkrets, finns det självfallet inte något skäl att företa ytterligare sammanräkningar med anledning därav.

De föreslagna justeringarna bör lämpligen genomföras så, att reglerna i KVL om utseende av suppleanter för fullmäktige i kommun m. m. (47 a §) får sin plats efter reglerna om avveckling av dubbelvalsituationer (48 § 1 mom.). På grund härav bör 48 § 1 mom. och 47 a § byta plats. Nuvarande regler i 48 § 2 mom., som gäller fyllnadsval, bör få sin plats i en ny paragraf, 48 a §. I den nya 47 a § bör tas in en hänvisning till 52 § 2 mom., innebärande att vid dubbelval samma regler för utseende av efterträdare kommer att gälla vare sig det skall finnas suppleanter eller ej. Reglerna i den nya 48 § bör kompletteras dels med bestämmelserna om ytterligare sammanräkningar i de fall då samma person blivit utsedd till suppleant i mer än en valkrets, dels med bestämmelsen om att namnet på den som utsetts till fullmäktig i annan valkrets skall anses som obefintligt vid sammanräkning för utseende av suppleant. Slutligen bör i 53 a § tas in reglerna om att ny sammanräkning för utseende av suppleant skall företas när suppleant kallats in till ordinarie fullmäktig eller eljest avgått. I samband därmed bör 53 a § indelas i moment.

På grund av vad sålunda anförts har inom justitiedepartementet upprättats förslag till *lag om ändring i kommunala vallagen (1930: 253)*.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t genom proposition föreslår riksdagen att antaga förslaget.

Förslaget bör behandlas under vårsessionen.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten